

О.А. ПИХТАР,

перший заступник директора
ВП «Миколаївська філія КНУКіМ»,
кандидат педагогічних наук, доцент
м. Миколаїв

ЕТНОГРАФІЧНІ ЕКСПЕДИЦІЇ В АСПЕКТАХ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТУРИЗМУ

Сучасний динамічний розвиток сфери культурного туризму базується на дослідженнях унікальної національної культурної спадщини кожного регіону. Значення культурологічного елементу в структурі туризму підкреслює роль та вагомий потенціал туризму в соціокультурній сфері українського суспільства.

Культурний туризм як важливий механізм керування міжкультурним діалогом народів дає можливість фіксації, аналізу та наукової репрезентації явищ народної культури: елементів традиційного побуту, мистецтва, фольклорної спадщини, етнопсихологічних та візуальних аспектів культури. В культурно-етнографічному туризмі (різновиду культурного туризму) підвищується інтерес до вивчення культури певного етносу, об'єктів, предметів та явищ етнічної культури, побуту костюму, мови, фольклору, традицій та звичаїв, народної творчості [1].

Для збереження народних традицій, національних особливостей, пізнання культурної самобутності народу науковці організують та проводять краєзнавчі, фольклорно-етнографічні експедиції, в процесі яких безпосередньо займаються збиранням фактичного матеріалу на певній місцевості.

Наприкінці ХІХ століття при Науковому товаристві ім. Т.Г. Шевченка утворюється Етнографічна комісія, музично-етнографічні видання якої становлять золотий фонд світової фольклористики ("Етнографічний збірник" (з 1895р.) і "Матеріали до українсько-руської етнології" (з 1899р.)) [2]. У Львові зусиллями Івана Франка, Федора Вовка, Володимира Гнатюка, Йосипа Роздольського, Філарета Колесси, Станіслава Людкевича, Зенона Кузелі, Вадима Щербаківського за сприяння Михайла Грушевського, як голови НТШ, був створений перший Всеукраїнський етнологічний центр, що здійснював організаційні, науково-дослідницькі та видавничі функції. Новий етап української етнографії на початку ХХ ст. зумовлювався і визначався підвищенням наукового рівня вивчення народної культури і побуту, орієнтацією на кращі досягнення європейської етнографічної науки. Виховувалася нова наукова школа учнів і послідовників, розроблялася наукова методологія досліджень (комплексність, систематизація зібраних даних, застосування типологічного методу студіювання та порівняльної методики).

Сучасні польові етнографічні експедиції вимагають комплексного підходу, нових методів і напрямків досліджень. В комплексні етнографічні

експедиції залучаються фахівці гуманітарно-природничих наук: історії, археології, біології, географії, психології, архітектури, народної творчості тощо. З метою виховання національної ідентичності, патріотизму, любові до рідного краю та розширення ресурсів для пізнавального туризму останнім часом збільшилася кількість фольклорно-етнографічних експедицій Правобережною Наддніпряниною, Сумщиною, на Закарпатті, Приазов'ї, Чернігівщині, у Дніпропетровській області (альманах фольклорно-етнографічних матеріалів «Калита») та інших регіонах.

В туризмі, який сприяє створенню культурних зв'язків та міжнародному співробітництву, результатом є втілення матеріалів експедиції в науково-просвітницьку роботу музейного закладу, проведення заходів - виставок, ярмарок, фольклорних фестивалів, концертів української музичної народної творчості. Розробка та реалізація програми розвитку туризму у кожному регіоні України створює систему раціонального використання регіонального історико-культурного потенціалу, унікальних ресурсів для туризму.

Польова робота етнографа дуже різноманітна. Залежно від тривалості та завдань дослідження серед експедицій розрізняють короткотермінові та довготермінові (стаціонарні). В експедиційній практиці застосовується низка видів польових робіт. До групи основних належать: особисті спостереження дослідника, опитування населення, фіксація речових або музичних матеріалів, збирання етнографічних колекцій, ведення польової документації.

Будь-яка польова етнографічна експедиція включає в себе чотири етапи її підготовки та проведення: підготовчий етап, польове дослідження, лабораторна обробка отриманих даних, звіт.

Наукова підготовка етнографічної експедиції починається з визначення і формулювання теми, мети, конкретних завдань і об'єму майбутнього дослідження. Вивчається вся існуюча фахова література з теми, музейні колекції, приватні етнографічні збірки, всі графічні матеріали, що характеризують етнічну культуру в контексті обраного напрямку. Додатково вивчається література з історії етносу загалом і регіону майбутньої експедиції зокрема. Наступним кроком на підготовчому етапі експедиції має стати вивчення географії, клімату, геологічних умов, ландшафту, гідрографії, шляхів сполучення обраного для обстеження району. Слідом за цим команда експедиції досліджує демографічні особливості району своєї майбутньої роботи. У першу чергу вивчаються матеріали етнічної демографії (дані переписів і демографічних обстежень, довідники, етнічні мапи). Наукова підготовка етнографічної експедиції закінчується складанням її програми [3].

Програма експедиції обов'язково має включати загальну проблематику етнографічного дослідження, яка формулюється у вступній частині. Далі наводиться перелік тем експедиції, що впливають із загальної проблематики. В програмі вказуються: район роботи експедиції та її маршрут (докладно викреслюється на топографічній мапі); терміни роботи експедиції та розрахунок часу відведеного на обстеження окремих ділянок маршруту; склад учасників експедиції та закріплені за кожним з етнографів теми чи розділи

загальної проблематики. До програми експедиції включаються короткі методичні розробки щодо ведення польової роботи (опитування, анкетування, спостереження, фіксація матеріалу, тощо).

Задля збереження традицій, національних особливостей створена найоптимальніша методика організації та проведення фольклорно-етнографічних експедицій. Залучення студентів до фольклористичної експедиційної практики передбачає вирішення цілого комплексу важливих завдань як загального навчально-виховного, так і спеціалізованого науково-прикладного характеру, а саме: прищеплення любові і поваги до традиційної культури українців; пізнання культурних надбань українського народу у контексті загальнолюдських духовних цінностей; надання фахових знань для проведення різнопланової фольклористично-етнографічної діяльності у місцевих краєзнавчих осередках, методичних центрах, навчальних закладах, науково-дослідних інституціях, створення бази для культурного туризму.

Отже, етнологія сьогодення досліджує не лише давнину, а й активно втручається у процеси розбудови національної культури. Дослідження культурної спадщини кожного регіону України в процесі етнографічних експедицій тим самим розширюють ресурси для залучення туристичних потоків, сприяють розвитку культурного туризму в даному регіоні.

Список використаних джерел:

1. Каурова, А.Д. Организация сферы туризма [Текст]: учеб. пособ. / А.Д. Каурова. – М. – С-Пб: «Издательский дом Герда», 2004. – 320 с.
2. Іваницький, А.І. Українська музична фольклористика (методологія і методика) [Текст]: навч. пос. / А.І. Іваницький. – К.: Заповіт, 1997. – 392 с.
3. Маєрчик, М. Польові дослідження: проблема достовірності й порозуміння [Текст] / М. Маєрчик // Народна творчість та етнографія. – 2003. – № 5–6. – С. 82–86.